

3. Головне управління статистики у Волинській області. Товарна структура зовнішньої торгівлі Волинської області у 2024 році. URL: http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/10_2_r24ut.htm (дата звернення: 10.04.2026).
4. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля товарами. URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/zovnishnya-torhivlya-tovaramy> (дата звернення: 10.04.2026).

Маковецька Лариса Олексіївна,
*кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної
та соціальної географії Волинського національного університету
імені Лесі Українки, м. Луцьк*

Лілякевич Ольга Вячеславівна,
*здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти географічного факультету Волинського
національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА У ШАЦЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Поряд із розвиненою рекреаційною функцією аграрний сектор Шацької територіальної громади (ТГ) традиційно відіграє вагомий роль у забезпеченні зайнятості сільського населення. Шацька ТГ охоплює селище Шацьк і 30 навколишніх сіл.

Загальна площа сільськогосподарських земель Шацької ТГ становить близько 22,251 тис. га, з яких 9,800 тис. га – рілля, 3,100 тис. га – сіножаті та пасовища, 2,639 тис. га – землі під господарськими будівлями та шляхами [1]. Ґрунтовий покрив представлений переважно дерново-підзолистими та торф'яними ґрунтами Волинського Полісся – малородючими, з підвищеною кислотністю та

надмірним зволоженням. Це суттєво обмежує рентабельне вирощування широкого спектра сільськогосподарських культур, характерних для більш родючих регіонів України.

Провідними культурами є жито озиме, ячмінь ярий, картопля, донедавна льон-довгунець та кормові трави. Площі під зерновими культурами упродовж 2019–2023 рр. залишалися відносно стабільними – на рівні 4 200–4 600 га, однак урожайність (жито – 18–22 ц/га, ячмінь – 15–20 ц/га) значно поступається середньообласним показникам через низьку природну родючість ґрунтів. Картоплярство традиційно зосереджене в особистих селянських господарствах (ОСГ) і забезпечує потреби переважно внутрішнього споживання.

Переважними формами господарювання є особисті селянські господарства (ОСГ). Серед діючих фермерських господарств (станом на 2025 рік) у селищі Шацьк працює ТзОВ «Агровізія», яке займається вирощуванням зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур, ТзОВ «Сад Агро Шацьк». В стані припинення перебувають сільськогосподарський виробничий кооператив «Україна» та фермерське господарство «Агродрайв».

Тваринницька галузь функціонує майже виключно через діяльність ОСГ, на яких припадає понад 78 % від загального поголів'я великої рогатої худоби (близько 1 200 голів у 2023 р.) та 85 % поголів'я свиней. Молочне скотарство є однією з провідних галузей тваринництва у Шацькій ТГ. Сприятливі природно-кліматичні умови та наявність кормової бази сприяють розвитку розведення великої рогатої худоби молочного напрямку. Значна частина господарств спеціалізується на виробництві молока, що забезпечує як місцеві потреби населення, так і формує сировинну базу для переробної промисловості. Важливу роль відіграє діюче молокопереробне підприємство (ТОВ «Шацький молокозавод»), яке здійснює закупівлю молока у населення та фермерських господарств, його переробку і виробництво готової продукції. Функціонування підприємства сприяє розвитку тваринництва, створенню робочих місць та підвищенню економічного потенціалу громади.

Спостерігається тенденція до скорочення поголів'я: порівняно з 2019 роком чисельність ВРХ зменшилася на 14 %, що пояснюється старінням та скороченням сільського населення, а також подорожчанням кормів.

Бджільництво також є традиційною галуззю для цього регіону, представлене в основному в ОСГ. Наявність лісів, лугов, різнотрав'я створює чудові умови для розвитку пасічництва. Шацький мед користується попитом як екологічно чистий продукт.

За результатами тенденцій розвитку виявлено такі ключові проблеми аграрного сектору громади:

- низька природна родючість поліських ґрунтів і значна частка перезвожених торф'яників, що потребують меліорації;
- обмеження господарської діяльності в охоронних зонах Шацького національного природного парку (ШНПП) (заборона суцільного осушення, обмеження щодо внесення мінеральних добрив і засобів захисту рослин);
- населення призводять до дефіциту робочої сили в аграрному секторі;
- відсутність переробних потужностей у межах громади, що змушує виробників реалізовувати сировину за низькими цінами посередникам.

Незважаючи на існуючі виклики, Шацька ТГ має низку конкурентних переваг, які при правильній стратегії можуть стати основою сталого розвитку аграрного сектору.

Відносно низький рівень хімізації сільського господарства в поліській зоні та обмеження щодо застосування синтетичних засобів захисту рослин в охоронних зонах ШНПП фактично сформували передумови для органічного виробництва. Відповідно до Закону України «Про органічне виробництво» [4], виробники мають можливість пройти сертифікацію та отримати доступ до ринків збуту органічної продукції з ціновою надбавкою 30–80 % порівняно зі звичайною. Пріоритетними культурами для органічного виробництва у громаді можуть стати ягоди (лохина, журавлина), картопля, льон та лікарські трави.

Щорічний туристичний потік до Шацьких озер оцінюється у 150–200 тис. осіб [5]. Інтеграція аграрного та рекреаційного секторів через розвиток агросадиб, фермерських ринків, майстер-класів з традиційних ремесел і народних промислів здатна суттєво підвищити доходи сільського населення та диверсифікувати джерела наповнення місцевого бюджету.

Створення багатofункціональних кооперативів – насамперед збутових і сервісних – дозволить об'єднати ресурси дрібних виробників для спільного придбання техніки та матеріалів, колективного зберігання і реалізації продукції, доступу до програм грантового фінансування. Досвід успішних кооперативів Волинської та Рівненської областей свідчить про можливість підвищення рентабельності малих господарств на 20–35 % упродовж перших трьох років діяльності кооперативу [6].

Проведене дослідження засвідчує, що сільське господарство Шацької ТГ функціонує переважно в дрібнотоварному форматі на малородючих поліських ґрунтах в умовах жорстких природоохоронних обмежень. Основними стримувальними факторами є погіршення демографічної ситуації, відсутність кооперації та обмежений доступ до фінансових ресурсів.

Водночас унікальне поєднання природоохоронного статусу, туристичного потенціалу та порівняно незабрудненого аграрного середовища формує виняткові конкурентні переваги для розвитку органічного виробництва та агротуризму. Стратегічним пріоритетом для громади має стати формування інтегрованого органічно-рекреаційного кластера, що поєднає сертифіковане органічне землеробство, агросадибний туризм та екологічно орієнтовані переробні виробництва.

В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну продовольча безпека набула стратегічного значення на всіх рівнях – від загальнодержавного до місцевого. Відтік молоді до міст та скорочення чисельності сільського населення призводять до дефіциту робочої сили в аграрному секторі; Додаткову актуальність темі надає чинна державна політика підтримки об'єднаних громад: відповідно до

Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [2] та Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки [3], ТГ отримали розширені повноваження і фінансові ресурси для стимулювання місцевого виробництва, що відкриває нові можливості для аграрного розвитку Шацька.

Реалізація визначених перспективних напрямів потребує активної участі органів місцевого самоврядування у залученні грантових коштів (програми ЄС, USAID, ЄБРР), сприянні кооперативному руху та розробці муніципальних програм підтримки аграрного сектору. За умови комплексного підходу сільське господарство Шацької ТГ здатне не лише подолати нинішню стагнацію, а й стати повноцінною складовою сталого розвитку громади.

Література

1. Екологічний паспорт Шацького району - Voladm.gov.ua. Волинська Обласна Державна Адміністрація. URL: <https://voladm.gov.ua/article/ekologichniy-pasport-shackogo-rayonu/>
2. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 № 157-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 91.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF>
4. Закон України «Про органічне виробництво» від 10.07.2018 № 2496-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 36. Ст. 275.
5. Шацький національний природний парк. Офіційний сайт. URL: <https://shatsk-park.org.ua>
6. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. Київ: Логос, 2001. 380 с.
7. Шацька селищна рада. Стратегія розвитку Шацької ОТГ на 2021–2027 роки. URL: <https://shatsk-gromada.gov.ua>.